

en ἡ ἀνακεφαλαιωσις in Christus (Ephese 1 : 10). Bij de vooruitgangsidee gaat de ontwikkeling, niettegenstaande allerlei golvingen en kleinere of grotere terugbuigingen, toch in hoofdzaak gestadig naar boven: de Christelijke geschiedphilosophie kan niet anders aannemen dan dat zij de wet van het zaaigraan volgt, dat sterft om zijn kiem te doen ontspruiten, dat om vrucht te dragen door zóó'n felle crisis heen moet, dat het er zoo goed als te gronde bij gaat. De Christelijke geschiedphilosophie tenslotte stelt zich den gang der gebeurtenissen meer als explicatio der in het Goddelijk plan liggende potentialiteiten voor, terwijl de vooruitgangsidee meer van evolutie spreekt. Evenwel is er toch teveel, waarin deze twee gedachten omtrent den zin der dingen op elkaar lijken, dan dat het niet noodig zou zijn naar hun verhouding te vragen.

En dit nog des te meer omdat het hier, met dit „das eine Blut” en „der eine Tag”, die elkaar in „dem einen Mann” ontmoeten, een specifiek Christelijke opvatting der historie geldt. De antieke historiographie heeft beteekenisvolle vertegenwoordigers gehad. Herodotus, Thucydides, Polybius, Trogus Pompejus, het zijn namen, die ook vandaag nog een goeden klank hebben. Maar ook in den beste daaronder is de Oudheid toch nooit, althans nooit wezenlijk, uitgekomen boven de beschrijving der geschiedenis van één volk en boven de idee van den voortdurenden kringloop der dingen. Noch het begrip „menschheid” bestond voor haar, noch dat van „ontwikkeling”. Het was het Christendom, dat deze beide in omloop heeft gebracht.

Derhalve de verhouding der genoemde twee geestesverschijnselen! Vergis ik mij niet, dan zijn er aan de vraag naar deze twee kanten: een zuiver-historische en een sociologische! Zuiver-historisch te werk gaand vraag ik mij af, of hetzij die idee van den vooruitgang hetzij die Christelijke geschiedbeschouwing in dit opzicht ook van haar partner afhankelijk is geweest. En sociologisch de kwestie benaderend poog ik vast te stellen, of het feit dat de menschheid deze twee onderscheiden voorstellingen van den gang der geschiedenis gevormd heeft, als onbegrijpelijk moet worden aanvaard, of met behulp van andere gegevens transparant te maken is.

Afhankelijkheid tusschen de twee genoemde verschijnselen, ja! die is er zeer zeker geweest. Een duidelijk bewijs hiervan levert bijvoorbeeld een artikel, waarin Von Martin tien jaar geleden